

УДК 347.73

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.2.47>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Касьяненко Л.М.,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового та податкового права,
Державний податковий університет
ORCID: 0000-0003-1742-7580*

Костриця Б.І.,
*здобувач вищої освіти 3-го курсу
факультету фінансів та цифрових технологій,
Державний податковий університет
ORCID: 0009-0007-2829-4564*

Касьяненко Л.М., Костриця Б.І. Правове регулювання фінансового контролю в умовах воєнного стану.

У статті досліджено особливості правового регулювання фінансового контролю в Україні в умовах воєнного стану та визначено основні напрями його вдосконалення. Проаналізовано наукові підходи до визначення сутності державного фінансового контролю та його ролі у забезпеченні економічної стабільності країни. Досліджено основні нормативно-правові акти, які регулюють систему фінансового контролю в Україні. Визначено, що на функціонування системи фінансового контролю впливають акти, які встановлюють правовий режим воєнного стану, а також законодавство, спрямоване на забезпечення прозорості використання бюджетних коштів та підвищення фінансової дисципліни. В Україні існує необхідність зміни нормативно-правового регулювання саме у контексті відповідальності за неправомірне розпорядження державними коштами, особливо в умовах воєнного стану. Здійснено аналіз результатів діяльності Державної аудиторської служби України, що дозволило оцінити ефективність функціонування системи державного фінансового контролю в умовах воєнного стану. Встановлено, що важливим елементом контролю є також моніторинг публічних закупівель, який дозволяє запобігати порушенням і неефективному використанню бюджетних коштів ще на етапі укладення договорів. Результати державних фінансових аудитів свідчать про розширення масштабів контрольної діяльності. Визначено основні проблеми функціонування системи фінансового контролю, серед яких недостатня ефективність механізмів відповідальності за неправомірне використання державних коштів, наявність корупційних ризиків та необхідність модернізації контрольних інструментів. Зазначено, що попри розвинену нормативно-правову базу, система правового регулювання переважно спрямована на виявлення правопорушень, тоді як посилення відповідальності потребує подальшого вдосконалення. На думку авторів, перспективним напрямом удосконалення фінансового контролю є впровадження сучасних цифрових технологій у поєднанні з посиленням санкцій за незаконне використання бюджетних коштів, що сприятиме зміцненню фінансової дисципліни, зниженню корупційних ризиків та підвищенню ефективності використання державних фінансів.

Ключові слова: фінансові правовідносини, фінансовий контроль, державні фінанси, корупція, фінансовий моніторинг, антикорупційна політика, державний аудит.

Kasianenko L.M., Kostrytsya B.I. Legal regulation of financial control under martial law.

The article examines the features of the legal regulation of financial control in Ukraine under martial law and identifies the main directions for its improvement. The scientific approaches to determining the essence of state financial control and its role in ensuring the economic stability of the country are analyzed. The main regulatory and legal acts that regulate the financial control system in Ukraine are studied. It is determined that the functioning of the financial control system is influenced by acts that establish the legal regime of martial law, as well as legislation aimed at ensuring transparency in the use of budget funds

and increasing financial discipline. In Ukraine, there is a need to change regulatory and legal regulation precisely in the context of liability for improper disposal of state funds, especially under martial law. The analysis of the results of the activities of the State Audit Service of Ukraine was carried out, which allowed to assess the effectiveness of the functioning of the state financial control system under martial law. It was established that an important element of control is also the monitoring of public procurement, which allows preventing violations and inefficient use of budget funds at the stage of concluding contracts. The results of state financial audits indicate an expansion of the scope of control activities. The main problems of the functioning of the financial control system were identified, including insufficient effectiveness of mechanisms of responsibility for the misuse of state funds, the presence of corruption risks and the need to modernize control tools. It is noted that despite the developed regulatory framework, the legal regulation system is mainly aimed at detecting violations, while strengthening responsibility requires further improvement. According to the authors, a promising direction for improving financial control is the introduction of modern digital technologies in combination with increased sanctions for the illegal use of budget funds, which will contribute to strengthening financial discipline, reducing corruption risks and increasing the efficiency of the use of public finances.

Key words: financial legal relations, financial control, public finance, corruption, financial monitoring, anti-corruption policy, state audit.

Постановка проблеми. У сучасних умовах воєнного стану значно посилюється роль фінансового контролю, адже державні фінансові ресурси повинні розподілятися з урахуванням пріоритетних потреб країни, зокрема фінансування оборонного сектору, надання гуманітарної допомоги населенню та відновлення зруйнованої інфраструктури. У контексті цього необхідним є формування міцної правової основи фінансового контролю для забезпечення ефективного використання коштів. Власне це сприятиме посиленню ефективності управління фінансовими ресурсами держави та забезпеченню фінансової стійкості країни в умовах воєнних загроз. Саме тому більш детальне дослідження фінансового контролю в Україні в умовах військового стану є актуальною темою для детального аналізу.

Мета дослідження полягає в аналізі правового регулювання фінансового контролю в Україні в умовах воєнного стану та формування комплексних пропозиції щодо його вдосконалення.

Стан опрацювання проблематики. Питання правового регулювання фінансового контролю є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, С. Бардаш [1] дослідив удосконалення державного фінансового контролю з позицій праксеологічного підходу, наголошуючи на підвищенні ефективності контрольних процедур. В. Вербицька, К. Болдовська, В. Мошківський та В. Бредіхін [2] проаналізували співвідношення фінансового контролю та державного аудиту, підкреслюючи роль державного фінансового аудиту у контролі використання публічних фінансів. С. Бардаш і С. Свірко [3] приділили увагу оцінюванню ефективності державного фінансового контролю та умовам підвищення його результативності. Н. Гавкалова і М. Табацький [4] акцентували на значенні фінансового контролю для забезпечення економічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий контроль є важливим інструментом ефективного управління державними фінансовими ресурсами, особливо в умовах воєнного стану. У цей період зростає обсяг бюджетних витрат на оборону, соціальну підтримку населення, відновлення інфраструктури та забезпечення функціонування державних установ [1, с. 39], що підвищує ризики фінансових порушень, нецільового використання коштів і зловживань у сфері державних фінансів [2, с. 35]. Умови воєнного стану потребують модернізації механізмів фінансового контролю, зокрема через застосування гнучких підходів до моніторингу фінансових потоків, впровадження цифрових технологій та посилення відповідальності за порушення фінансової дисципліни [3, с. 6]. Важливо забезпечити баланс між оперативністю використання бюджетних коштів і ефективністю контролю за їх витрачанням.

Фінансовий контроль в Україні здійснюють спеціально уповноважені органи, зокрема Державна аудиторська служба України, Рахункова палата, НАБУ, ДБР та інші інституції [4, с. 15]. Їх діяльність спрямована на запобігання корупції, зменшення фінансових ризиків, забезпечення прозорості використання бюджетних коштів та підвищення ефективності витрачання ресурсів на оборону, безпеку й відновлення країни [5, с. 27].

В табл. 1 наведено характеристику нормативно-правих актів України, які передбачають регулювання проведення фінансового контролю.

**Характеристика нормативно-правових актів
проведення фінансового контролю в Україні**

Нормативно-правовий акт	Характеристика
Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 №561 «Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану» [6]	Визначає особливості проведення фінансового контролю під час воєнного стану та порядок здійснення перевірок, аудитів і моніторингу використання бюджетних коштів у надзвичайних умовах.
Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [7]	Закріплює правові та організаційні принципи державного фінансового контролю. Визначає основні форми контрольної діяльності, зокрема державний фінансовий аудит, інспектування, перевірки та моніторинг публічних закупівель.
Закон України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» [8]	Передбачає реалізацію заходів, спрямованих на стабілізацію фінансової системи та ефективне використання державних ресурсів. Його метою є посилення фінансової дисципліни та зниження економічних ризиків у період кризових викликів.
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [9]	Встановлює порядок ведення бухгалтерського обліку та підготовки фінансової звітності. Забезпечує уніфіковані стандарти формування фінансової інформації, яка слугує важливою основою для здійснення фінансового контролю та проведення аудиту.
Закон України «Про Рахункову палату» [10]	Визначає повноваження Рахункової палати як органу парламентського контролю за використанням коштів державного бюджету.
Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [11]	Регулює діяльність на ринку капіталу, включаючи операції з цінними паперами та деривативами. Спрямований на забезпечення прозорості фінансових операцій та стабільності фінансової системи.

Аналізуючи табл. 1 варто зазначити, що основу нормативно-правового регулювання становлять акти, що визначають особливості організації фінансового контролю в умовах воєнних викликів, зокрема постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану». Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», який визначає принципи, форми та інструменти контрольної діяльності. Сукупність зазначених нормативно-правових актів формує правову основу для забезпечення прозорості фінансових операцій, дотримання фінансової дисципліни та запобігання порушенням у сфері використання державних ресурсів.

Ефективність функціонування фінансового контролю відображається у показниках діяльності Державної аудиторської служби України, основні дані роботи якої наведено в табл. 2. Аналіз даних табл. 2 свідчить про зростання кількості перевірок у сфері публічних закупівель, особливо у 2025 р., що вказує на посилення контролю за використанням бюджетних коштів. Також збільшується кількість перевірених підприємств, установ і організацій, що свідчить про розширення контрольної діяльності Державної аудиторської служби. Водночас спостерігається зменшення суми виявлених фінансових порушень, недоотриманих ресурсів і незаконних витрат, що може свідчити про підвищення фінансової дисципліни та посилення превентивної ролі фінансового контролю. Показники відшкодування порушень демонструють зміну ефективності контролю, адже хоча загальний обсяг відшкодованих витрат у 2025 р. зменшився, збільшилися обсяги відшкодування незаконних і нецільових витрат порівняно з 2024 р. Важливим елементом контролю є також моніторинг публічних закупівель, який дозволяє запобігати порушенням і неефективному використанню бюджетних коштів ще на етапі укладення договорів. Результати державних

фінансових аудитів свідчать про розширення масштабів контрольної діяльності, зокрема значне зростання обсягу фінансових ресурсів, охоплених аудитом у 2024 р. З однієї сторони, це підтверджує посилення превентивної ролі фінансового контролю та підвищення фінансової дисципліни у використанні державних ресурсів. З іншої - вище наведені показники свідчать про недостатню ефективність фінансового контролю. В Україні існує необхідність зміни нормативно-правового регулювання саме у контексті відповідальності за неправомірне розпорядження державними коштами, особливо в умовах воєнного стану.

Таблиця 2

Динаміка ключових показників діяльності Державної аудиторської служби України в період 2023 -2025 рр.

Показник	2023	2024	2025	Темп росту, %	
				2024/ 2023	2025/ 2024
Проведено ревізій	713	749	705	5,05	-5,87
Проведено перевірок закупівель	395	400	647	1,27	61,75
Перевірено підприємств, установ і організацій, тис. од.	1	1,1	1,3	10,00	18,18
Загальна сума виявлених фінансових порушень, що призвели до втрат, млрд. грн.	211	41,2	9,7	-80,47	-76,46
У т.ч. кошти бюджетів усіх рівнів, млрд. грн.	43,1	6,4	5,7	-85,15	-10,94
Недоотримані фінансові ресурси, млрд. грн.	134,2	31,6	5,6	-76,45	-82,28
Незаконні, нецільові витрати та недостачі ресурсів, млрд. грн.	76,8	9,6	4,1	-87,50	-57,29
Незаконні витрати ресурсів, млрд. грн.	73,1	8,9	3,9	-87,82	-56,18
Нецільові витрати державних ресурсів, млн. грн.	383,7	693	263,8	80,61	-61,93
Недостачі ресурсів, млрд. грн.	3,3	0,62	0,28	-81,21	-54,84
Відшкодовано фінансових порушень, млрд. грн.	6,4	6,2	3,4	-3,13	-45,16
Забезпечено надходження недоотриманих ресурсів, млрд. грн.	2,3	4,5	1,4	95,65	-68,89
Відшкодовано незаконні та нецільові витрати і недостачі, млрд. грн.	4,1	1,7	2	-58,54	17,65
Проведено моніторингів закупівель, тис	12,2	10,4	10,8	-14,75	3,85
Попереджено порушень за результатами моніторингу, млрд. грн.	7,4	5,3	8,1	-28,38	52,83
Розірвано договорів за результатами моніторингу, млрд. грн.	12,4	17,1	17,1	37,90	0,00
Проведено державних фінансових аудитів	205	213	166	3,90	-22,07
Обсяг охоплених аудитами ресурсів, млрд. грн.	454,3	2062,2	1216,6	353,93	-41,00
Виявлено неефективних управлінських дій (втрати), млрд. грн.	79,1	162,5	57,6	105,44	-64,55
Управлінські рішення за результатами контролю	847	708	854	-16,41	20,62

Джерело: зроблено авторами за джерелом [12]

У табл. 3 наведено характеристику правового регулювання відповідальності за вчинені дії пов'язанні з неправомірним використанням державних коштів та корупцією.

**Характеристика правового регулювання відповідальності
за вчення корупційних дій та «розкрадання» державних коштів**

Нормативно-правовий акт	Характеристика
Закон України «Про запобігання корупції» [13]	Є базовим актом у сфері запобігання та протидії корупції та визначає систему антикорупційної політики, правила фінансового контролю, механізми врегулювання конфлікту інтересів, тощо.
Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» [14]	Визначає основні стратегічні напрями реалізації державної антикорупційної політики на відповідний період і спрямований на створення комплексної системи запобігання корупції та підвищення прозорості діяльності органів державної влади.
Постанова КМУ № 220 «Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки» [15]	Являється практичним механізмом реалізації антикорупційної стратегії та передбачає комплекс конкретних заходів, обов'язкових для виконання органами державної влади, органами місцевого самоврядування й іншими суб'єктами, залученими до діяльності у сфері протидії корупції.
Кримінальний кодекс України, стаття 210 та 201 [16]	Стаття 210 визначає кримінальну відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів і порушення законодавства у сфері бюджетних витрат. Стаття 201 визначає відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних внесків чи інших видів безоплатної допомоги з метою отримання прибутку.
Рішення НАЗК № 166 Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення [17]	Визначає порядок формування та ведення реєстру осіб, притягнутих до відповідальності за корупційні правопорушення. Реєстр виконує облікову, інформаційну та превентивну функції.
Наказ Міністерства юстиції № 383/5 Про Деякі питання проведення антикорупційної експертизи [18]	Спрямований на виявлення у чинних актах і законопроектах положень, які можуть створювати корупційні ризики та дає змогу усувати правові норми, що сприяють зловживанням у сфері бюджетних коштів і державного управління.
Наказ НАЗК № 1/23 Про затвердження Порядку ведення Єдиного порталу повідомлень викривачів [19]	Закріплює право осіб повідомляти про факти корупції, у тому числі анонімно, із гарантіями конфіденційності та правового захисту.

Аналіз табл. 3 свідчить, що основу правової відповідальності становлять антикорупційні акти, документи стратегічного планування, норми фінансового та кримінального законодавства, що підтверджує, що законодавство охоплює як превентивні, так і каральні механізми протидії корупції та розкраданню бюджетних коштів. Водночас правове регулювання переважно спрямоване на виявлення та документування правопорушень, тоді як питання посилення відповідальності за незаконне використання державних ресурсів потребує подальшого вдосконалення, особливо в умовах воєнного стану.

Законодавство передбачає відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів і незаконне використання гуманітарної допомоги, однак сучасні виклики вимагають більш жорсткого та комплексного підходу. Отже, пропонується впровадити стратегію посилення правового регулювання та відповідальності щодо дій, вчинених з метою неправомірного використання державних коштів, здійснення корупційних схем та порушення загальних норм фінансового контролю в Україні. Реалізація цієї стратегії посилить фінансовий контроль, зміцнить фінансову дисципліну, зменшить масштаби фінансових зловживань і підвищить довіру суспільства до державних інституцій.

Висновки. Дослідження показало, що система державного фінансового контролю в Україні базується на сукупності нормативно-правових актів, які регулюють управління державними фінансами. Аналіз діяльності контролюючих органів свідчить про посилення контрольної діяльності, однак вище наведені показники свідчать про недостатню ефективність фінансового контролю.

Попри розвинену нормативно-правову базу, система правового регулювання переважно спрямована на виявлення правопорушень, тоді як посилення відповідальності потребує подальшого вдосконалення. Перспективним напрямом удосконалення фінансового контролю є впровадження сучасних цифрових технологій у поєднанні з посиленням санкцій за незаконне використання бюджетних коштів, що сприятиме зміцненню фінансової дисципліни, зниженню корупційних ризиків та підвищенню ефективності використання державних фінансів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бардаш С. Удосконалення державного фінансового контролю: праксеологічний дискурс. *Облік і фінанси*. 2022. № 3. С. 38–45. URL: DOI [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-3\(97\)-38-45](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-3(97)-38-45).
2. Вербицька В.І., Болдовська К.П., Мошківський В.В., Бредіхін В.М. Співвідношення понять державного фінансового контролю та аудиту. *Комунальне господарство міст. Серія: Економічні науки*. 2023. № 2. С. 34–38. DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2023-2-176-34-38>.
3. Бардаш С.В., Свірко С.В. Ефективність державного фінансового контролю: підходи до оцінювання та умови підвищення. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2024. № 2(58). С. 3–11. DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2024-2\(58\)-3-11](https://doi.org/10.26642/pbo-2024-2(58)-3-11).
4. Гавкалова Н.Л., Табацький М.Г. Роль державного фінансового контролю у забезпеченні економічної безпеки держави. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія: Державне управління. 2023. № 2. С. 13–23. DOI: [10.52363/2414-5866-2023-2-2](https://doi.org/10.52363/2414-5866-2023-2-2).
5. Глух М.В., Ковалко Н.М. Державний фінансовий аудит як різновид фінансового контролю. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 1. С. 25–31. DOI: [10.35774/app2022.01.025](https://doi.org/10.35774/app2022.01.025).
6. Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 № 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-2022-п#Text> (дата звернення 18.03.2026).
7. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII. Дата оновлення: 14.06.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення 18.03.2026).
8. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні: Закон України від 27.03.2014 № 1166-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1166-18#Text> (дата звернення 18.03.2026).
9. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 18.03.2026).
10. Про Рахункову палату: Закон України від 02.06.2015 № 576-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19/print> (дата звернення 18.03.2026).
11. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення 18.03.2026).
12. Статистичні звіти діяльності Державної аудиторської служби України. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/53> (дата звернення 18.03.2026).
13. Методичні рекомендації щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. 2022. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Methodichni-rekomendatsiyivid-21.10.2022-13.pdf> (дата звернення 18.03.2026).
14. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення 18.03.2026).
15. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-п#Text> (дата звернення 18.03.2026).
16. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 18.03.2026).

17. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення: рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 09.02.2018 № 166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0345-18#Text> (дата звернення 18.03.2026).
18. Деякі питання проведення антикорупційної експертизи: наказ Міністерства юстиції України від 18.03.2015 № 383/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15#Text> (дата звернення 18.03.2026).
19. Про затвердження Порядку ведення Єдиного порталу повідомлень викривачів: наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 03.01.2023 № 1/23. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/nakaz-vid-03-01-2023-1-23-pro-zatverdzhennya-poryadku-vedennya-yedynogo-portal-povidomlen-vykrivachiv/> (дата звернення 18.03.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 01.04.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026
Дата публікації: 10.05.2026

© Касьяненко Л.М., Костриця Б.І., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0